

Den Haag

Omgevingsvisie Den Haag 2050

Notitie Reikwijdte en Detailniveau (aanpak omgevingseffectrapportage)

7 september 2022

Project Omgevingsvisie Den Haag: Verkenningen, omgevingseffectrapportage en ondersteuning
Opdrachtgever Gemeente Den Haag

Document Notitie Reikwijdte en Detailniveau (aanpak omgevingseffectrapportage)
Status Definitief 05
Datum 7 september 2022
Referentie 126060/22-012.502

Projectcode 126060
Projectleider K. de Boo (Echo Urban Design)
Projectdirecteur Ir. J.L. Dierx

Auteur(s) Ir. F.D. Cieraad
Gecontroleerd door A.M. Springer-Rouwette MSc
Goedgekeurd door P.A. Feij MSc

Paraaf

Adres Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V. | Deventer
Koningin Julianaplein 10, 12e etage
Postbus 85948
2508 CP Den Haag
+31 (0)70 370 07 00
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
2	ACHTERGROND EN CONTEXT	6
2.1	Waarom een omgevingsvisie?	6
2.2	Waarom een onderzoek naar effecten?	6
2.3	De o.e.r.-procedure	7
3	PARTICIPATIE	10
3.1	Formele momenten	10
3.2	Informele momenten	10
3.3	Indienen zienswijze op de NRD	10
4	OPGAVEN EN AMBITIES VOOR DEN HAAG IN 2050	12
4.1	Prioritaire ontwikkelgebieden uit Agenda Ruimte voor de Stad	12
4.2	Opgaven uit de Startnotitie	15
4.3	Ambities uit het Ambitiedocument	16
5	AANPAK VAN HET EFFECTENONDERZOEK	18
5.1	Rol van het OER	18
5.2	Kern van de aanpak	19
5.3	Uitgangspunten voor het effectenonderzoek	20
5.4	Alternatieven voor de omgevingsvisie	21
6	EFFECTENONDERZOEK EN BEOORDELINGSKADER	24
6.1	Het integraal beoordelingskader	24
6.2	Wijze van beoordelen	26
	Laatste pagina	27

	Bijlage(n)	Aantal pagina's
I	Referentielijst	1
II	Begrippen- en afkortingenlijst	2
III	Formulering van alternatieven voor de omgevingsvisie	4

1

INLEIDING

Den Haag is die mooie stad achter de duinen. Die mooie stad wil in de toekomst minstens net zo mooi zijn. Daar gaat het om in de omgevingsvisie Den Haag 2050: welke stad wil het zijn in 2050? Hoe ziet de fysieke leefomgeving er dan uit en welke ruimtelijke keuzes en investeringen zijn daarvoor nodig?

Voor u ligt de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor de omgevingsvisie Den Haag. De NRD vormt de eerste stap in de zogeheten omgevingseffectrapportage¹ (o.e.r.). Den Haag doorloopt deze o.e.r.-procedure als onderbouwing van de besluitvorming over de omgevingsvisie. De NRD gaat in op de achtergrond van de ruimtelijke plannen voor Den Haag en beschrijft hoe de gemeente de milieuonderzoeken voor het op te stellen omgevingseffectrapport (OER) uitvoert. Zo geeft de NRD welke alternatieven de gemeente wil onderzoeken en welke criteria en methodes de onderzoekers gebruiken om omgevingseffecten in beeld te brengen. Naast de klassieke thema's uit het milieueffectrapport (MER) besteedt het OER aandacht aan sociale en economische aspecten. Hiermee krijgen alle aspecten van de fysieke leefomgeving gestructureerd aandacht.

De gemeente stelt iedereen in de gelegenheid om binnen de aangegeven periode een reactie te geven op deze NRD. Meer informatie over de inhoud, achtergronden en reactiemogelijkheden leest u in hoofdstuk 3.

Leeswijzer

In deze notitie wordt het waarom, het wat en het hoe beschreven van een o.e.r. voor de omgevingsvisie Den Haag. De inleiding beschrijft de plicht voor een effectrapportage en het proces van totstandkoming van een omgevingsvisie. In hoofdstuk 2 wordt de achtergrond en de context voor de omgevingsvisie Den Haag en een effectonderzoek beschreven. U wordt uitgenodigd om mee te denken en te reageren op wat wordt voorgesteld in de voorliggende notitie. Hoe en wanneer u kunt reageren, staat beschreven in hoofdstuk 3. Hoofdstuk 4 beschrijft de opgaven en ambities van huidig en toekomstig Den Haag. In hoofdstuk 5 wordt de voorgestelde aanpak van het effectenonderzoek beschreven. Ten slotte bevat hoofdstuk 6 het beoordelingskader en de wijze van beoordelen van de alternatieven voor de omgevingsvisie.

¹ Formeel is het de milieueffectrapportage (m.e.r.), maar voor de eenduidigheid wordt hier gesproken over de omgevingseffectrapportage (o.e.r.). De termen o.e.r./m.e.r. staan voor het proces inclusief procedure. De term omgevingseffectrapport (OER) staat voor het onderzoeksrapport zelf.

2

ACHTERGROND EN CONTEXT

2.1 Waarom een omgevingsvisie?

Met de nieuwe Omgevingswet, die naar verwachting per 1 januari 2023 in werking zal treden, worden gemeenten verplicht een omgevingsvisie voor het eigen grondgebied op te stellen. De omgevingsvisie is een langetermijnvisie waarin de gemeente aangeeft wat de kwaliteiten zijn van de fysieke leefomgeving en op welke wijze deze kwaliteiten ontwikkeld of beschermd moeten worden in het licht van trends en ontwikkelingen die op de stad afkomen.

De gemeente Den Haag heeft hoge ambities voor een toekomstbestendige stedelijke ontwikkeling. De verwachte groei van inwoners vraagt om de ontwikkeling van minimaal 50.000 nieuwe woningen met bijbehorende werkgelegenheid, en vorm te geven aan een duurzame inrichting van de openbare ruimte. Met de verdichting van de stad worden de kwaliteitsaspecten nog belangrijker: de stad wordt intensiever gebruikt en tegelijkertijd stellen inwoners hogere eisen aan de leefomgeving in de stad. Maar de verdichting van de stad biedt ook kansen voor innovatie en economische groei, door hoogwaardige functiemenging als direct gevolg van verdichting.

De omgevingsvisie schetst een toekomstbeeld voor de gemeente, met als inzet om samen met de stad aan dit toekomstbeeld te gaan werken. Dit betekent dat de omgevingsvisie een kaderstellend document wordt, dat richting geeft aan beslissingen die in het fysiek domein moeten worden genomen. Gezien de verwachte opgaven die er liggen en de wijze waarop daarbij belangen afgewogen moeten worden, kan een beoordeling van de effecten van de keuzes die in de omgevingsvisie gemaakt worden niet ontbreken.

2.2 Waarom een onderzoek naar effecten?

De toekomstige ontwikkelingen in Den Haag zullen effecten hebben op de omgeving. De Omgevingsvisie stelt kaders aan de toekomstige ontwikkeling van Den Haag. Voor deze kaderstellende plannen met effect op de leefomgeving is het verplicht om deze effecten te onderzoeken in een zogeheten milieueffectrapportage (m.e.r.). Dat is nu zo en geldt straks ook onder de Omgevingswet. Het in beeld brengen van de milieu-impact van beleidskeuzes maakt het voor de Haagse gemeenteraad mogelijk om een afgewogen besluit te nemen over de inhoud en consequenties van de omgevingsvisie.

In het kader van de nieuwe Omgevingswet wordt het steeds gebruikelijker om niet alleen naar milieueffecten te kijken, maar effecten over de breedte van de omgeving te beschouwen. In dat geval spreekt men niet meer van een milieueffectrapportage (m.e.r.) maar van een omgevingseffectrapportage (o.e.r.)¹. Naast de klassieke thema's uit het milieueffectrapport (MER) spreekt men dan van een omgevingseffectrapport (OER) dat ook aandacht besteedt aan sociale en economische aspecten. Hiermee krijgen alle aspecten van de fysieke leefomgeving gestructureerd aandacht. Deze aanpak heeft als meerwaarde dat een bewuste en

¹ Zoals aangegeven gaat het hierbij formeel om een milieueffectrapportage (m.e.r.) voor een kaderstellend plan. De wettelijke bepalingen zijn te vinden in afdeling 7.3 en 7.4 van de Wet milieubeheer of in de toekomst onder afdeling 16.4.1 van de Omgevingswet.

integrale afweging van keuzes voor de fysieke leefomgeving gemaakt kan worden. De NRD is in deze aanpak de eerste stap.

Doel van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau

Deze Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) heeft twee doelen. Als eerste dient het als aankondiging van het op te stellen OER. Daarmee vormt het de eerste stap in de o.e.r.-procedure. Als tweede doel heeft de NRD het informeren en raadplegen van adviseurs en betrokkenen over de beoogde ontwikkelingen, de alternatieven en het aantal thema's wat onderzocht wordt (de reikwijdte) en de beoordelingsmethode en diepgang (detailniveau) van het OER. Daarmee maakt de NRD duidelijk wat de onderzoeksagenda en -aanpak is voor de o.e.r.-procedure.

Doel van het OER

Het OER bevat een beschrijving en beoordeling van de omgevingseffecten. Daarbij gaat het OER in op reële alternatieven voor de beoogde ontwikkelingen die vanuit het oogpunt van milieu- en sociale effecten onderscheidend zijn, ter onderbouwing van de in de omgevingsvisie te maken keuzes. In het kader van de omgevingsvisie wordt gesproken over omgevingseffecten en een omgevingseffectrapport. Het doel van de OER is om de effecten van gemaakte en te maken keuzes in beeld te brengen zodat milieu- en sociale belangen volwaardig meewegen in de besluitvorming. Dit draagt bij aan transparante besluitvorming. Hiermee wordt aangesloten bij de bredere kijk van de Omgevingswet op de fysieke leefomgeving. Het gaat dus niet alleen om geluid, luchtkwaliteit, water, maar ook bijvoorbeeld om gezondheid, welzijn, (brede) welvaart, klimaat en grondstoffengebruik. In het OER wordt dus het verband gelegd tussen omgevingseffecten en de gebruikspatronen van mensen die door het fysieke domein veroorzaakt worden en de sociale- en gezondheidseffecten die daarmee gepaard gaan.

Ambitie voor monitoring en evaluatie van de Omgevingsvisie

Onderdeel van de beleidscyclus in de Omgevingswet is monitoring en evaluatie. Door op regelmatige basis in beeld te brengen hoe de stad zich ontwikkelt, weet de gemeente Den Haag of zij op koers ligt voor het behalen van haar ambities en kan zij tijdig bijsturen als dat nodig blijkt. Hiervoor kan het beoordelingskader uit het OER gebruikt worden. Voor de monitoring en evaluatie van de Omgevingsvisie zal een plan van aanpak worden opgesteld. De omgevingsvisie wordt een levend document, dat op basis van regelmatige evaluaties en gewijzigde accenten binnen de lange termijnambities bijgesteld kan worden.

2.3 De o.e.r.-procedure

De omgevingsvisie en het bijbehorende OER worden voorbereid aan de hand van grotendeels wettelijk voorgeschreven procedures.

Voorafgaand aan de wettelijk voorgeschreven procedures heeft het College in december 2020 de Startnotitie Omgevingsvisie Den Haag (Gemeente Den Haag, 2020) vastgesteld. De Startnotitie was een eerste vorming van gedachten over de omgevingsvisie, met daarin een opzet voor de hoofdlijnen voor inhoud en proces om te komen tot een omgevingsvisie voor Den Haag beschreven. Ook bevat de Startnotitie de eerste verkenning van welke urgente opgaven de gemeente op dat moment zag, met een eerste weergave van welke hoofdpogaven in ieder geval een plek moeten krijgen in de omgevingsvisie. Daarnaast is een eerste aanzet gemaakt voor een werkwijze waarop het College, samen met de Raad en alle belanghebbenden gaat werken aan een lange termijnvisie voor de fysieke leefomgeving van Den Haag. De startnotitie is dus nadrukkelijk een eerste verkenning geweest.

De volgende stap was het formuleren van ambities; welke keuzes moeten er worden gemaakt en welke 'breedte en diepte' zal de omgevingsvisie Den Haag moeten krijgen. Dat staat in het Ambitiedocument omgevingsvisie Den Haag 2050 (Gemeente Den Haag, 2021).

Onderstaand schema geeft een overzicht van de procedure en planning voor het opstellen van het OER, die volgen op het Ambitiedocument.

De NRD vormt de belangrijkste eerste stap in de formele procedure. De NRD wordt gepubliceerd door het College van Burgemeester en Wethouders (B&W). Eenieder kan zienswijzen indienen op de reikwijdte en het detailniveau van het effectonderzoek. Daarnaast raadpleegt de gemeente de betrokken bestuursorganen en wettelijke adviseurs. Ook vraagt de gemeente vrijwillig de Commissie voor de milieueffectrapportage om advies. De zienswijzen en adviezen van betrokkenen op de NRD worden beantwoord en gebruikt bij het opstellen van het OER en de omgevingsvisie.

Tabel 2.1 Procedure en planning van het OER en omgevingsvisie Den Haag (participatie in rood)

Jaar - kwartaal	Omgevingseffectrapportage	Omgevingsvisie	Besluit
2020 - Q4		startnotitie Omgevingsvisie Den Haag 2050*	
2021 - Q3		ambitiedocument Omgevingsvisie Den Haag 2050*	collegebesluit
2021 - Q4	staat van de Leefomgeving gereed* (informer en raadplegen) beschrijving opgaven & beleid gereed* (informer en raadplegen)	situatiebeelden gereed* (informer)	
2022 - Q1		ambitiebeelden gereed* (co-creëren)	
2022 - Q3	NRD (zienswijzen)		collegebesluit
2022 - Q4	advies Commissie m.e.r.	alternatieven in Koersdocument (adviseren) toekomstbeeld	collegebesluit vaststellen in de Raad
vanaf 2023	start opstellen OER ontwerp-OER gereed (zienswijzen) advies Commissie m.e.r. aanpassen OER OER gereed monitoring en evaluatie OER	start opstellen ontwerp-omgevingsvisie ontwerp-omgevingsvisie gereed (zienswijzen) aanvullen omgevingsvisie omgevingsvisie gereed	collegebesluit vaststelling Raad

* Afgeronde stappen in de procedure.

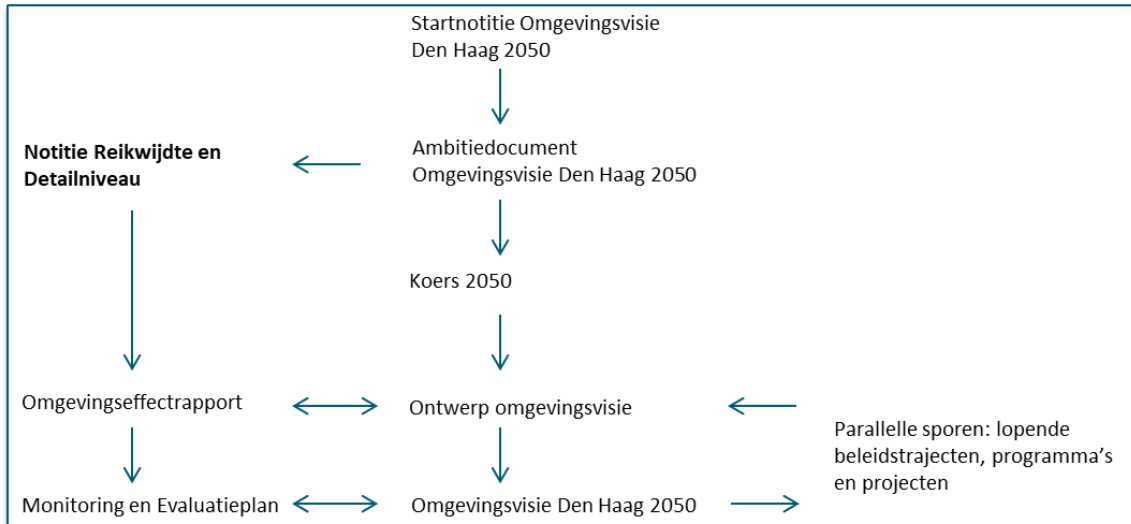
Zodra het OER en de omgevingsvisie gereed zijn, geeft het college van B&W de stukken vrij voor zienswijzen. Gedurende een periode van zes weken liggen de ontwerp-omgevingsvisie en het OER ter inzage voor eenieder. Eenieder kan zienswijzen indienen op de keuzes en kaders in de ontwerp-omgevingsvisie. Daarnaast vraagt de gemeente de Commissie voor de milieueffectrapportage om advies om te beoordelen of het OER voldoende milieu-informatie bevat om het milieubelang een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over de omgevingsvisie. De zienswijzen en adviezen worden beantwoord en gebruikt om het OER waar nodig aan te vullen en de omgevingsvisie aan te scherpen.

Vervolgens legt het College van B&W de omgevingsvisie en bijbehorende stukken voor aan de gemeenteraad. De gemeenteraad besluit over het vaststellen van de omgevingsvisie als juridisch-

planologisch kader voor de ontwikkelingen in Den Haag als integrale langetermijnvisie en als kader voor toekomstige ontwikkelingen. Na het besluit om de omgevingsvisie vast te stellen, maakt de gemeente dit bekend.

De informatie uit het OER kan waar mogelijk en relevant ingezet worden bij toekomstige besluiten over plannen en projecten in Den Haag en de monitoring en evaluatie van de omgevingsvisie.

Afbeelding 2.1 Schematische weergave samenhang o.e.r.-procedure en documenten

Funcitiescheiding bij o.e.r.-procedure

In de o.e.r.-procedure treedt het College van B&W op als initiatiefnemer en de raad van de gemeente Den Haag als bevoegd gezag. Dat betekent dat het College van B&W het initiatief neemt voor de ontwikkelingen in de omgevingsvisie en de besluitvorming voorbereidt. De gemeenteraad stelt de omgevingsvisie vast.

Bij een o.e.r.-procedure worden binnen gemeente Den Haag de ambtelijke taken ter ondersteuning van het college van B&W als initiatiefnemer, gescheiden van de ambtelijke taken ter ondersteuning van de gemeenteraad. Hoewel twee diensten beide adviseren en ondersteunen in de voorbereiding van de door de gemeenteraad te nemen besluiten, is de Dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO) aangewezen als verantwoordelijke dienst voor het (doen) opstellen van de omgevingsvisie. De Dienst Stadsbeheer (DSB) heeft de rol van toetser / Bevoegd Gezag voor de o.e.r. Daarmee is organisatorisch invulling gegeven aan de eisen uit artikel 7.28a van de Wet milieubeheer.

3

PARTICIPATIE

Burgers, bedrijven en overheden worden op verschillende momenten tijdens de planvorming over de omgevingsvisie betrokken. In de toekomst zijn verschillende momenten voor formele of informele participatie bij de omgevingsvisie Den Haag.

3.1 Formele momenten

De formele momenten waarop belanghebbenden betrokken worden, zijn tijdens de terinzagelegging van deze Notitie Reikwijdte en Detailniveau en van die van de ontwerp-omgevingsvisie. Belanghebbenden hebben op deze momenten de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen. Bij de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (en het opstellen van de OER en ontwerp-omgevingsvisie) ligt daarbij de focus op actieve toelichting/communicatie erover voor bewoners- en belangenorganisaties. Bij de inspraak over de ontwerp-omgevingsvisie is de communicatie vooral gericht op bewoners en bedrijven. De gemeente beantwoordt deze reacties in een reactienota en verwerkt deze indien wenselijk in de plannen. Daarna kunnen burgers en bedrijven nog inspreken tijdens de behandeling van de omgevingsvisie in de Raadscommissie(s) en Raad.

3.2 Informele momenten

Naast deze formele momenten hecht de gemeente waarde aan informeel contact met bewoners en (belangen)organisaties. Dit informele contact krijgt vorm door verschillende overleg- en werkvormen met overheden, (belangen-) organisaties en bewoners. Deze informele contacten hebben als doel de ambities voor Den Haag uit te werken in doelstellingen en vervolgens concreet te maken welke maatregelen/ingrepen of handelingsperspectieven in de omgevingsvisie gesteld worden.

3.3 Indienen zienswijze op de NRD

Gemeente Den Haag vraagt als bevoegd gezag nadrukkelijk eenieder om een reactie op de NRD in te dienen bij de gemeente. De gemeente vraagt u in het bijzonder om een reactie te geven op de volgende vragen:

- welke kansen en dilemma's ziet u voor Den Haag (zie voorbeelden in de Notitie Beleidsinventarisatie Omgevingsvisie Gemeente Den Haag);
- mist u onderzoeksthema's;
- wat zou u specifiek onderzoekt willen hebben, en waarom;
- vindt u dat een bepaalde kans en/of dilemma duidelijker moet worden meegenomen?

Hoe kunt u reageren?

Per e-mail:

m.e.r@denhaag.nl

met een cc naar omgevingsvisie@denhaag.nl

Per post:
Gemeente Den Haag
t.a.v. Beleidsafdeling Stadsbeheer/ Milieu en gebiedsgericht werken
o.v.v. Zienswijze NRD m.e.r. Omgevingsvisie Den Haag
Postbus 12651
2500 DP DEN HAAG

Wat gebeurt er met uw reactie?

De binnengekomen reacties worden gebruikt bij het bepalen van de inhoud en aanpak van de o.e.r. en de omgevingsvisie. De gemeente raadpleegt ook de wettelijke adviseurs, betrokken bestuursorganen en de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage over de reikwijdte en het detailniveau van het OER. In een nota van antwoord krijgt u van de gemeente een terugkoppeling op uw reactie. De nota wordt vastgesteld door de gemeenteraad.

4

OPGAVEN EN AMBITIES VOOR DEN HAAG IN 2050

Den Haag is de hoofdstad van de provincie Zuid-Holland en na Amsterdam en Rotterdam de gemeente met de meeste inwoners van Nederland. Het is de grootste Nederlandse stad aan de Noordzee en heeft een kustlijn van 11 km. Met badplaatsen Scheveningen en Kijkduin, een breed zandstrand met een duinenrij, omvangrijke natuurgebieden en een historische binnenstad, trekt Den Haag sinds de 19de eeuw internationaal toerisme aan. Op 1 juli 2021 had de stad 549.350 inwoners, verdeeld over acht stadsdelen. De samenstelling van de bevolking verschilt per buurt en ook de verschillen in inkomens per hoofd van de bevolking zijn groot. Het is de gemeente waar de Nederlandse regering, het parlement, de meeste ambassades en ministeries en de Hoge Raad zijn gevestigd en waar de Koning woont. Daarnaast is de stad standplaats van verschillende nationale en internationale rechtscolleges zoals het Internationaal Gerechtshof in het Vredespaleis en het Internationaal Strafhof. Het is de internationale stad van Vrede en Recht.

4.1 Prioritaire ontwikkelgebieden uit Agenda Ruimte voor de Stad

De basis voor de (raads-)opdracht een Omgevingsvisie op te stellen is gelegd met de vaststelling van de Agenda Ruimte voor de Stad¹ in december 2016. De Agenda Ruimte voor de Stad is, tot de nieuwe omgevingsvisie is vastgesteld, de onderlegger voor het ruimtelijk beleid van de gemeente. De Agenda heeft als tijdshorizon 2040, beschrijft trends die van invloed zijn op de ontwikkeling van de stad en biedt handvatten hoe de gemeente samen met de stad aan de ruimtelijke ontwikkeling van Den Haag wil werken. Op hoofdlijnen vormt het beeld voor 2040 uit de Agenda Ruimte voor de Stad het vertrekpunt voor de Omgevingsvisie.

De Agenda gaat in op deelgebieden waar verschillende thematische (integrale) opgaven bij elkaar komen, waaronder het CID, de Binckhorst, de Stedelijke Kust en de Zuidwestflank (zie afbeelding 4.1.). Deze deelgebieden worden in samenhang gezien met de ruimtelijke structuur van de stad, om verbanden te kunnen leggen tussen en over de deelgebieden.

Sinds de vaststelling van de Agenda Ruimte voor de Stad wordt met verschillend tempo en prioriteit hard gewerkt aan de gestelde ambities en opgaven in de deelgebieden. De gemeente heeft bijvoorbeeld besloten voorrang te geven aan enkele prioritaire gebieden (CID, de Binckhorst en Zuidwest) waar het grootste deel van het verwachte bouwprogramma in de komende decennia zal komen. Voor het CID is inmiddels een structuurvisie vastgesteld en de structuurvisie voor Zuidwest staat op de planning. Voor de Binckhorst ligt er een Omgevingsplan. De opgaven, ambities en projecten uit de andere vier deelgebieden uit de Agenda Ruimte voor de Stad ('Hart van Den Haag', de 'Stedelijke Kust', de 'Zuidwestflank' en de 'Omgeving Prins Clausplein') krijgen een plek in de omgevingsvisie.

Prioritaire ontwikkelgebieden

CID

Het Central Innovation District (CID) is het gebied tussen en rondom de stations Den Haag Centraal, Hollands Spoor en Laan van NOI. Het is een internationaal knooppunt waar ongeveer 90.000 mensen werken en meer dan 30.000 mensen studeren en is daarmee een economische motor voor Den Haag. In het CID werkt de gemeente samen met de stad aan de ontwikkeling van een gebied dat de economische

¹ Agenda ruimte voor de stad (2016, 09 september) Gemeente Den Haag,
https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/3916896/1/ris295016_bijlage_agenda_ruimte_voor_de_stad

concurrentie met het buitenland aan: zowel door aantrekkingskracht voor talent, bedrijvigheid en kennis, waardoor nieuwe werkgelegenheid ontstaat, als door een toekomstbestendige, aantrekkelijke werkomgeving en leefklimaat. De functies wonen, werken, recreëren, reizen en winkelen worden gemengd, want het is van belang dat het bedrijfsleven, overheid en kennisinstellingen dicht bij elkaar zitten en kennis en kunde uitwisselen, op een manier dat er gebieden zijn met de nadruk op rust, op stedelijke drukte en op een mengeling daarvan.

De Structuurvisie CID¹ vormt de ruimtelijke doorvertaling van de strategische visie, ambities, beleidskeuzes en investeringsprioriteiten uit de CID Agenda 2040, maar ook de Agenda Ruimte voor de Stad en eerdere ambtelijke verkenningen uit 2016 en 2017. De structuurvisie betreft een structuurvisie in de zin van de Wet ruimtelijke ordening (Wro, artikel 2.1) en vormt daarmee het inhoudelijke kader voor het beoordelen van initiatieven en op te stellen bestemmingsplannen in het gebied. Daarnaast bepaalt de structuurvisie de contouren van de programmatische opgave van de prioritaire deelgebieden. Die programmatische opgave betreft ongeveer 20.500 woningen voor 40.000 nieuwe inwoners, een toevoeging van 640.000 m² kantoren en 260.000m² aan commerciële en maatschappelijke voorzieningen de komende twintig jaar.

Binckhorst

De Binckhorst was een groot industrieterrein met drie binnenhavens langs het water van de Trekvliet. Het gebied bestaat uit een mix van industriële functies, stadsgebonden bedrijvigheid en startups en creatieve economie. De Binckhorst ligt gunstig, vlak bij het centrum, de snelweg en het spoor. De gemeente transformeert de Binckhorst van een industrieterrein naar een aantrekkelijk stukje stad met ruimte voor woningbouw en innovatieve economie.

In het Omgevingsplan Binckhorst² is planologisch vastgelegd dat er 5.000 woningen kunnen worden gerealiseerd. Bij de doorontwikkeling van de Binckhorst worden nog 5.000 tot 7.500 extra woningen ontwikkeld. Uit nadere onderzoeken moet nog blijken wat het precieze aantal zal worden en wat dat betekent voor het toevoegen van andere functies, zoals horeca, detailhandel en voorzieningen.

Zuidwest

Den Haag Zuidwest (hierna: Zuidwest) is een omvangrijk naoorlogs woongebied met circa 67.000 inwoners en bestaat uit de wijken Vrederust, Bouwlust, Morgenstond, Moerwijk, het Zuiderpark en de Uithof. Dit stadsdeel heeft een weidse opzet met lanen, singels, parken en pleinen. Het groene karakter is een belangrijke kwaliteit van Zuidwest. Zuidwest staat echter voor grote opgaven. De wijken hebben te maken met armoede, langdurige werkloosheid, gezondheidsproblemen en kansarme jongeren die opgroeien in een relatief sociaal zwakkere omgeving. Bijna de helft van de bewoners heeft moeite om rond te komen en men voelt zich vaak niet veilig in de buurt.

De gemeente gaat een plan maken voor de toekomst van Zuidwest. Zuidwest is bijvoorbeeld een groen gebied. Dat is een kernkwaliteit en dat wil de gemeente zo houden. Verder staan er nog veel oudere woningen. Die moeten worden opgeknapt of vervangen door nieuwe woningen. Ook hoort de gemeente vaak dat bewoners meer plekken in de buurt willen om elkaar te ontmoeten. De opgaven en wijze waarop het verbeteren van de leefbaarheid hand in hand kan gaan met de diverse andere opgaven waar de stad en het gebied specifiek voor staan, krijgen een plek in de structuurvisie Zuidwest. De visie, gericht op 2040, bevat ruimte voor nadere invulling door samenwerking met andere partijen, bewoners en bedrijven.

Niet-prioritaire ontwikkelgebieden

Stedelijke kust

Den Haag is de stad met het meeste strand van Nederland. Het kustgebied biedt niet alleen mogelijkheden voor de badplaats en het vissersdorp Scheveningen, de Scheveningse Haven en badplaats Kijkduin, maar

¹ Structuurvisie CID Den Haag (2021, 1 juli) Gemeente Den Haag, RIS 307135, https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/9574313/2/RIS307135_Bijlage_1_-_201118_SV_CID_-_Structuurvisie_CID_gew_vastgesteld

² Omgevingsplan Binckhorst, Gemeente Den Haag, <https://denhaag.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=ae8f6acda6654ede948f6c5f06e764b>

stelt ook eisen aan het functioneren als kustverdediging voor de gemeente Den Haag. Bovendien is het kustgebied van unieke betekenis als beschermd ecosysteem. De stedelijke kust is daarmee een sleutelgebied: de kustverdediging en de zeewering stellen de ontwikkeling aan de zee kant van Den Haag voor een integrale opgave van kustverdediging, zeefront en de openbare ruimte van de boulevards van Scheveningen en Kijkduin. Ontwikkeling van de badplaatsen mag niet ten koste gaan van natuur, landschap en recreatieve kwaliteiten, maar moet wel bereikbaar blijven voor bewoners, bezoekers en ondernemers.

Zuidwestflank

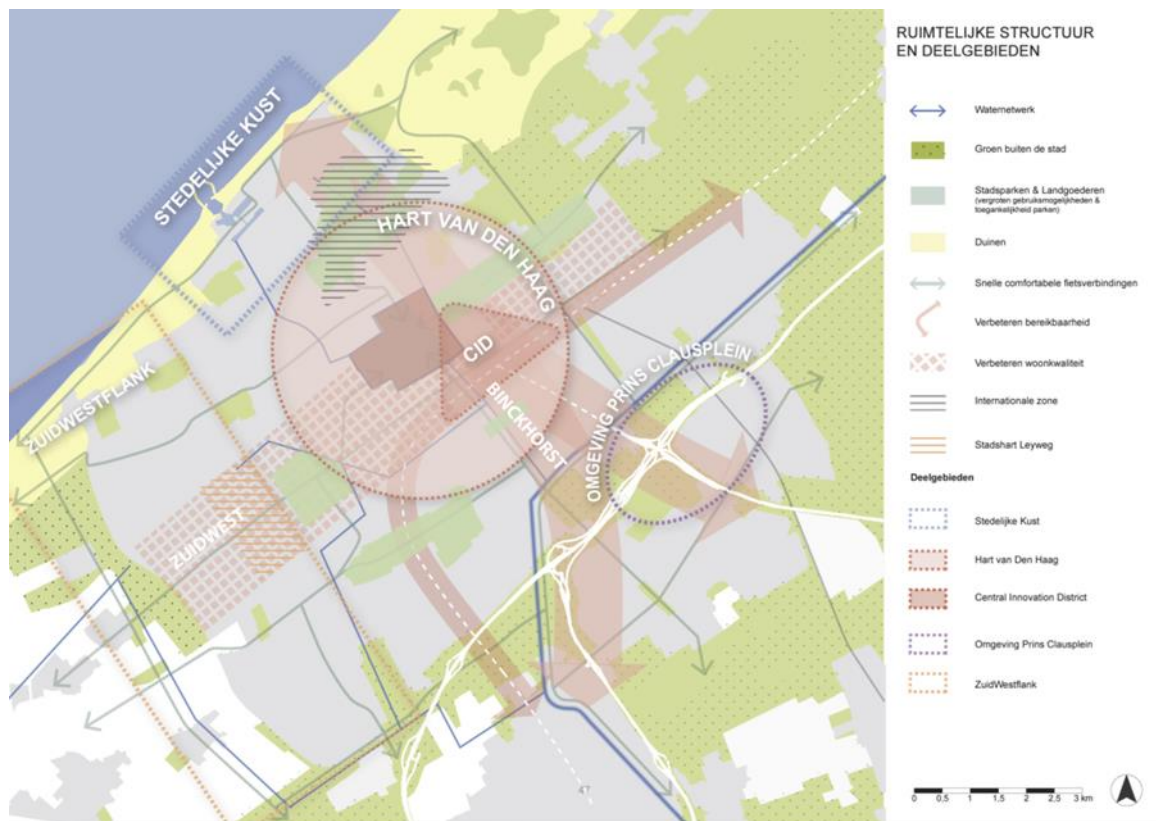
De Zuidwestflank, met de stadsdelen Loosduinen en Escamp, Kijkduin, de Uithof en het Haga ziekenhuis, ligt aan de buitenkant van de stedelijke as Leiden-Den Haag. Hier liggen ook kansen voor ontwikkeling, herstructurering, verdichting rond concentraties van voorzieningen en sterkere landschappelijke relaties. Het deelgebied Zuidwestflank valt deels onder de structuurvisie Zuidwest, maar beslaat in feite de hele stadsrand van Den Haag en Westland.

Een van de hoofdoopgaven voor de Zuidwestflank is het versterken van het landschapspark van zee tot Zweth, met recreatieve programma's gekoppeld aan groen wonen. Ook een betere inpassing van de Lozerlaan, bijvoorbeeld door overkluizingen, kan helpen om de relaties tussen stad en landschap te verbeteren. Een andere opgave voor de lange termijn is het beter ontsluiten van de regionale arbeidsmarkt. Door te investeren in hoogwaardig OV en fietsverbindingen ontstaan kansen om Westland, Zuidwest en Den Haag in economisch opzicht beter met elkaar te verbinden.

Omgeving Prins Clausplein

De omgeving Prins Clausplein ligt centraal binnen een (hoog) stedelijke omgeving aan de binnenring van de Randstad. Het gebied kent momenteel verschillende landschappelijke kwaliteiten, maar is opgedeeld door (snelweg-) infrastructuur. Op termijn kan dit verdichtingsgebied uit de Agenda Ruimte voor de Stad zich ontwikkelen tot een nieuw regionaal knooppunt met een gemixt ruimtelijk programma en schakelzone tussen Leidschenveen en Ypenburg en de stedelijke centra van Den Haag en Leidschendam Voorburg. Het versterken van de cultuurhistorie en landschappelijke kwaliteiten langs de Vliet is een van de uitgangspunten voor huidige en toekomstige ontwikkelingen. In de omgevingsvisie worden de kansen van nieuwe ruimtelijke programma's binnen de omgeving van het Prins Clausplein onderzocht en beoordeeld op effecten op omgeving.

Afbeelding 4.1 Ruimtelijke structuur en deelgebieden Agenda Ruimte voor de Stad (Gemeente Den Haag, 2016a) - aangepast met prioritaire gebieden voor de omgevingsvisie

4.2 Opgaven uit de Startnotitie

De gemeente is groot, kent vele gezichten en sferen en bestaat uit vele gebieden die grote verschillen vertonen wat betreft de leefomgeving. Den Haag heeft verschillende bijzondere (omgevings-) kwaliteiten om het in termen van de nieuwe Omgevingswet uit te drukken. Voor een deel zijn deze terug te voeren tot specifieke kwaliteiten verbonden aan de plaats op de landschappelijke ondergrond en voor een ander deel houden ze verband met de stedenbouwkundige situering en de historisch gegroeide context.

Grote delen van Den Haag kennen hun karakteristieke kwaliteiten en potenties: rustige woonbuurten, hippe buurten met bedrijfjes en ateliers, de paleizen en Jugendstilpanden, de hofjes, trapveldjes en oude kastanjelanen, buurtpleintjes, grachten en landgoederen.

Wat is een kwaliteit / waarde?

Een kwaliteit is een eigenschap of kenmerk dat de gemeente Den Haag bijzonder waardeert en wil behouden. Dit speelt een belangrijke rol bij het bepalen waar en hoe Den Haag de komende jaren kan veranderen. De kwaliteiten van de openbare ruimte en gebouwen zijn vaak over langere tijd tot stand gekomen (vaak spelen historie en eigenheid hierin een rol) waardoor het extra belangrijk is om hier zorgvuldig mee om te gaan. Het kan bijvoorbeeld gaan om een monument, een bijzonder plein, park of een plek waar veel inwoners van Den Haag de stad mee associëren.

Den Haag heeft ook veel verschillende kwaliteiten die beschermd moeten worden; de kustzone, de haven, de duinen, het landschap rondom de stad, de landgoederen in de stad, de lange lijnen die de strandwallen volgen en de vele parken. Maar ook het historisch centrum met de grachten- en waterstructuur, het internationale vestigingsmilieu, de vele diverse hoogwaardige woonmilieus en de beschermde stadsgezichten. Het gaat daarbij altijd om meerdere kwaliteiten met meerdere functies. Zo kent de landgoederenzone grote cultuurhistorische kwaliteiten, maar ook ecologische waarden en is zij van groot

belang voor recreatie. De kustzone is niet alleen aantrekkelijk voor sport en recreatie, maar ook essentieel voor de bescherming tegen de zee, voor de visserij en maritieme economie, en voor het beschermen van de Nederlandse en Europese biodiversiteit. En het is ook nog eens een bijzonder waardevol landschap.

Uit de gemeentelijke (strategische) beleidsdocumenten voor de fysieke leefomgeving is een achttal hoofdpogaven gefilterd, die zijn opgenomen in de Startnotitie omgevingsvisie Den Haag 2050:

- 1 het invullen en uitwerken van de kwantitatieve en kwalitatieve bouwopgave in Den Haag volgens het principe van 'verdichten, vergroenen, verduurzamen';
- 2 investeren in het versnellen van de transitie naar een internationale innovatieve kenniseconomie met sterke economische sectoren en behoud van lokaal ondernemerschap;
- 3 behouden en vergroten van de bereikbaarheid in Den Haag en het verminderen van de verkeersdruk in en om de stad;
- 4 behouden, ontwikkelen en versterken van de diverse omgevingskwaliteiten van wijken en buurten in Den Haag;
- 5 behouden, ontwikkelen en versterken van de kwaliteiten van de openbare en bebouwde ruimte, zodat deze bijdragen aan het sociaal functioneren van de stad en het versterken van het economisch vestigingsklimaat;
- 6 het realiseren van de energietransitie en een klimaatbestendig Den Haag;
- 7 het realiseren en behouden van een schone, gezonde, veilige en toegankelijke leefomgeving die beweging en ontmoeting van Haagse inwoners stimuleert;
- 8 versterken van natuur, groen en biodiversiteit in de stad.

Voor een uitgebreide uitwerking van de opgaven voor Den Haag 2050 wordt verwezen naar de Startnotitie Omgevingsvisie Den Haag 2050¹.

4.3 Ambities uit het Ambitiedocument

Met de Startnotitie heeft het College op hoofdlijnen de denkrichting voor de inhoud en het proces om te komen tot een omgevingsvisie geschetst. Het Ambitiedocument bouwt hierop voort door een inspirerende stip op de horizon te zetten.

Wat is een ambitie?

Een ambitie is het streven om iets tot stand te brengen en een daaraan gekoppelde actie. Voor Den Haag zijn zes gelijkwaardige ambities geformuleerd over wat er in Den Haag in 2050 moet zijn bereikt.

In de ambitie 'rechtvaardig en inclusief Den Haag' staat bijvoorbeeld geformuleerd dat we actieve zorg en aandacht besteden aan de wens dat de stad 'van en voor iedereen' moet zijn. In de beschrijving van de ambities is ook een drijfveer terug te lezen voor de uitwerking van de omgevingsvisie.

Het uitgangspunt is dat de opgaven zoals genoemd in paragraaf 4.2 integraal uitgewerkt worden in de omgevingsvisie. De opgaven beschrijven niet alleen ruimtelijke opgaven, maar raken ook economische en maatschappelijke opgaven. Voor het uitwerken van de opgaven is een integratieslag gemaakt en een lange termijnperspectief geschetst. Dit heeft geleid tot zes ambities voor Den Haag in 2050. De hoofdambitie (zie tabel 4.1) zijn in ieder geval van toepassing op het gehele grondgebied van de gemeente Den Haag. Op een hoger schaalniveau, in eerste instantie de Haagse regio, wordt onderzocht in hoeverre deze ambities ook grens overstijgend opgepakt en uitgewerkt kunnen worden. Per type gebied kunnen uiteraard accenten gelden, gelet op de specifieke opgaven en dilemma's die zich voordoen.

¹ Omgevingsvisie Den Haag Startnotitie (2020, december, 10) RIS 307081, https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/9544223/1/RIS307081_Bijlage

Tabel 4.1 Ambities voor Den Haag 2050

Hoofdambitie	Betreft
een rechtvaardig en inclusief Den Haag	de balans in het ruimtegebruik tussen woonfuncties en maatschappelijke functies, mogelijkheden om invloed uit te oefenen op de leefomgeving en een evenwichtig aanbod in beschikbare woonruimte
een betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woningvoorraad in Den Haag	realiseren van voldoende kwalitatief goede nieuwbouw en transformatie, aanbod van woningen aan laten sluiten op de behoefte van woningzoekenden en verduurzaming en verbetering van de bestaande woningvoorraad
een klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag	een groene, toekomstbestendige en leefbare stad, het ontwikkelen en in stand houden van ecosystemen en genereren van voldoende duurzame energiebronnen om bestaande en nieuwe gebouwen op aan te sluiten
een economisch vitaal Den Haag	een meevoudige economische structuur met een goed economisch presteren van de stad
een gezond en veilig Den Haag	een leefbare, beweegvriendelijke, gezonde en veilige stad met een groene leefomgeving
een duurzaam bereikbaar Den Haag	bereikbaar, leefbaar en verkeersveilig zijn en blijven

Voor een uitgebreide uitwerking van de ambities voor Den Haag 2050 wordt verwezen naar het Ambitiedocument¹.

¹ Ambitiedocument omgevingsvisie Den Haag (2021, 21 september) RIS 309993, <https://denhaag.raadsinformatie.nl/modules/13/Overige%20bestuurlijke%20stukken/695597>

5

AANPAK VAN HET EFFECTENONDERZOEK

5.1 Rol van het OER

De omgevingsvisie schetst een inspirerend toekomstbeeld voor de gemeente, om met de stad aan dit gezamenlijk gewenste toekomstbeeld te gaan werken. Dit betekent dat de omgevingsvisie als kaderstellend document wordt gezien, dat richting geeft aan beslissingen ten aanzien van het fysieke domein.

Wat is een toekomstbeeld?

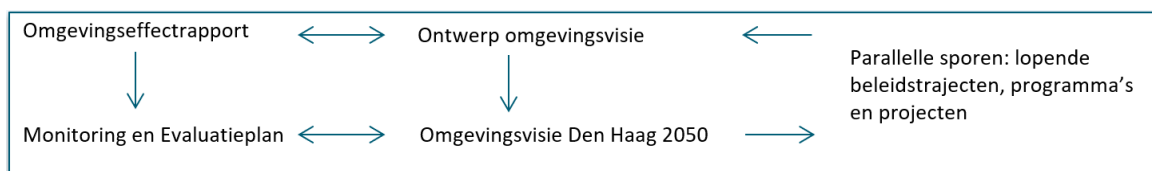
Een mogelijke toekomstige situatie. Een verbeelding van hoe een straat een plek of locatie er na de uitvoering van de omgevingsvisie uit kan zien.

Het doel van de o.e.r. is om de effecten van gemaakte en te maken keuzes in beeld te brengen zodat omgevingsbelangen volwaardig meewegen in de besluitvorming. Dit draagt bij aan transparante besluitvorming. Hiermee wordt aangesloten op de bredere kijk van de Omgevingswet op de fysieke leefomgeving. Het gaat dus niet alleen om geluid, luchtkwaliteit en water, maar ook bijvoorbeeld om gezondheid, welzijn, (brede) welvaart, klimaat en grondstoffengebruik.

OER als ondersteuning bij visievorming

Alle informatie die voor de o.e.r. nodig is, is ook voor het opstellen van de omgevingsvisie nodig én vormt input voor de visie. Beide starten vanuit dezelfde basis, waarna de alternatieven voor de omgevingsvisie op effecten geanalyseerd worden. Die analyse vormt vervolgens weer input voor de doorontwikkeling van de visie. Het ligt daarom voor de hand dat het opstellen van de visie gelijkloopt met het opstellen van het OER. Tijdens de visievorming is het mogelijk dat tegenstrijdigheden ontstaan tussen de doelen voor de ontwikkeling van Den Haag en de doelen ten aanzien van de leefomgeving. De o.e.r. toetst of de maatregelen uit de visie zorgen dat de doelen voor de gemeente en ambities ten aanzien van de leefomgeving bereikt kunnen worden. Als de o.e.r. laat zien dat doelen voor de leefomgeving niet gehaald kunnen worden, worden maatregelen toegevoegd in de doorontwikkeling van de visie zodat ambities en doelen alsnog gehaald worden. Het OER maakt op deze manier onderdeel uit van ontwerpend onderzoek waarmee de gemeente Den Haag tot de omgevingsvisie komt. Tijdens de o.e.r. wordt ook de basis gelegd voor monitoring en evaluatie.

Afbeelding 5.1 Schematische weergave samenhang tussen OER en (ontwerp) omgevingsvisie (zie ook afbeelding 2.1)

5.2 Kern van de aanpak

Den Haag kent een groot aantal uiteenlopende opgaven, uitdagingen en ambities. Dit vraagt om het maken van keuzes en stellen en prioriteren van doelen in de omgevingsvisie, want niet alles kan tegelijk worden aangepakt of is even belangrijk. De beoogde aanpak van de o.e.r. bestaat op hoofdlijnen uit de volgende activiteiten:

- *vaststellen opgaven Den Haag* (uitgewerkt in de Startnotitie Omgevingsvisie 2050)¹. Hoofdstuk 4 van deze NRD geeft een indruk van de ontwikkelingen en opgaven die stadsbreed spelen;
- *analyse van de referentiesituatie*: met het opstellen van een Staat van de Leefomgeving voor Den Haag is in kaart gebracht wat de **huidige staat** van de stad is. Met een analyse van autonome ontwikkelingen, die wordt uitgewerkt in het OER, wordt inzichtelijk gemaakt hoe Den Haag er realistisch voor zal staan in 2050 als gevolg van bestaand beleid en autonome trends en ontwikkelingen waar de gemeente zelf geen of minder invloed op heeft (zoals klimaatverandering of technologische ontwikkeling van emissieloze voertuigen). Autonoom ontwikkeld Den Haag vormt de referentiesituatie voor de effectbeoordeling. In het OER wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van dezelfde parameters als in de Staat van de Leefomgeving, om de autonome ontwikkelingen te onderzoeken en de referentiesituatie in kaart te brengen;
- *uitwerken integrale beoordelingskader*: de opzet voor het integrale beoordelingskader, waarmee de effecten van alternatieven op de omgeving en het realiseren van de zes ambities voor Den Haag in 2050 wordt beoordeeld, wordt nader toegelicht in hoofdstuk 6. Dit beoordelingskader wordt in het OER verder uitgewerkt op basis van achterliggend beleid, maar laat nu al zien welke thema's en criteria een belangrijke rol vervullen en welke 'kapstok' wordt gebruikt in het OER;
- *ontwikkelen van alternatieven voor de omgevingsvisie*: op basis van de opgaven, kansen en knelpunten voor Den Haag, worden in het OER de effecten van relevante alternatieven onderzocht. Een opzet van de te onderzoeken alternatieven is opgenomen in paragraaf 5.4. Een nadere concretisering moet in het o.e.r.-proces plaatsvinden om de alternatieven te kunnen beoordelen;
- *effecten en vergelijking van alternatieven*: de effecten van de alternatieven worden beoordeeld op hun effecten op milieu- en sociale thema's (zie het beoordelingskader in hoofdstuk 6) en de mate waarin ze invulling geven aan ambities. In het OER wordt zo inzicht gegeven in de voor- en nadelen, kansen, belemmeringen en interacties van verschillende keuzes die belangrijk zijn voor de besluitvorming over de omgevingsvisie. Daarbij gaat het OER in op zowel de kwalitatieve effecten als de kwantitatieve effecten ten opzichte van de referentiesituatie². Op basis van deze vergelijking wordt een voorkeursalternatief voor de omgevingsvisie geformuleerd, welke nog één keer wordt beoordeeld. Deze laatste beoordeling kan gebruikt worden door de gemeente om effecten in de gaten te houden bij de uitvoering en monitoring van de Omgevingsvisie.

Samenhang tussen documenten voor omgevingsvisie voor Den Haag

1 De Staat van de leefomgeving (gereed)

In de Staat van de Leefomgeving (SvdL) is de **huidige situatie** in Den Haag het uitgangspunt. De SvdL geeft inzicht in de relevante aspecten per ambitie in de vorm van indicatoren. Door middel van kaarten, tabellen en andere gegevens worden deze indicatoren in beeld gebracht. Het document geeft input aan de referentiesituatie, de omgevingseffectrapportage (o.e.r.) en de alternatieven van de omgevingsvisie. In het OER wordt inzichtelijk gemaakt wat het effect van de alternatieven is op de indicatoren en wat dat betekent voor de toekomstige ontwikkeling van Den Haag. Tot slot is het ook de basis voor sturing en monitoring van toekomstig beleid voor de fysieke leefomgeving.

2 Beleidsinventarisatie (gereed)

In de Beleidsinventarisatie worden relevante beleidskaders en wet- en regelgeving binnen lokale, provinciale en nationale kaders geïnventariseerd. Dit geeft inzicht in lacunes in beleid en schetst daarnaast het beeld van dilemma's en meekoppelkansen³. Het geeft input voor kansen en dilemma's bij het realiseren van de

¹ Stap 1 is reeds uitgevoerd.

² Kwalitatief onderzoek gaat over woorden en ervaring, terwijl kwantitatief onderzoek betrekking heeft op getallen.

³ Door een maatregel of actie kun je meerdere doelen bereiken. Dit is een meekoppelkans. Bijvoorbeeld: door meer bomen in de straat verbetert de biodiversiteit, maar dit zorgt ook voor verkoeling en een gezondere leefomgeving.

ambities. Tot slot maakt deze inventarisatie helder welke onderwerpen in de OER nader onderzocht moeten worden.

3 Ambities in beeld (gereed)

Het document 'Ambities in beeld' biedt ondersteuning bij de gesprekken die de gemeente voert met belanghebbenden en stakeholders. Het projecteert de informatie uit het Ambitiedocument Den Haag 2050 op de stad, en wel op een visuele manier. Het geeft richting aan de opgaven waar de stad Den Haag voor staat. Om de gestelde ambities te kunnen realiseren, moeten er keuzes worden gemaakt. Een verbeelding van de gevolgen van deze keuzes kan hierbij helpen. Het maakt inzichtelijk welke ingrepen waar mogelijk zijn.

4 NRD (voorliggend document)

De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) beschrijft de wijze waarop het OER wordt opgesteld. Het OER bevat een beschrijving en beoordeling van reële alternatieven voor de beoogde ontwikkeling van Den Haag. Door meerdere alternatieven te beoordelen ontstaat een beeld van het spectrum van te verwachten effecten. Daarmee ontstaat er een argumentatie onder de beleidskeuzes die gemaakt worden in de nog op te stellen Omgevingsvisie, vanuit het perspectief van de leefomgeving.

5 Koersdocument omgevingsvisie Den Haag 2050 (in bewerking) 'Koers 2050'

Het ambitiedocument vormde de basis voor het maken van een aantal deelproducten: de Staat van de Leefomgeving, de beleidsinventarisatie en het document Ambities in beeld. In het ambitiedocument is vastgelegd dat de uitkomsten van de verschillende analyses en het participatietraject worden vastgelegd in het Koersdocument. Het Koersdocument bevat een analyse van de Staat van de Leefomgeving (hoe staat Den Haag ervoor); kwesties voor Den Haag (welke dilemma's en kwesties spelen op stedelijk en regionale schaal); wat is de ontwikkelpotentie van Den Haag; afwegingsprincipes (welke waarden van belang zijn om dilemma's te kunnen afwegen) en strategische kernbeslissingen (wat valt er te kiezen).

5.3 Uitgangspunten voor het effectenonderzoek

Planhorizon en plangebied

In het OER wordt de huidige situatie van Den Haag omschreven voor het peiljaar 2021. Waar geen informatie beschikbaar is over 2021 worden de meest recente bronnen en data gebruikt, of wordt een kwalitatieve beschrijving gegeven.

De referentiesituatie en de situatie met alternatieven worden beide beschreven en in beeld gebracht voor, in principe, het zichtjaar 2050. Hoe verder weg het gehanteerde zichtjaar, hoe onnauwkeuriger en onzekerder effecten van alternatieven bepaald kunnen worden. Waar relevant wordt er een (kwalitatief) doorkijkje gegeven naar de effecten van alternatieven tot 2100, bijvoorbeeld onder invloed van klimaatverandering.

Het **plangebied** voor de omgevingsvisie omvat de hele gemeente Den Haag. Het **studiegebied** voor het effectenonderzoek betreft de regio Den Haag, tot zover als er nog sprake is van te verwachten relevante effecten als gevolg van de omgevingsvisie.

Bronnen, wettelijke - en beleidskaders en samenwerkingsverbanden

Wet- en regelgeving en beleid stellen randvoorwaarden aan en bevatten ambities voor de ontwikkeling van Den Haag. Het OER gaat in op de belangrijkste aspecten en de randvoorwaarden van relevante beleidskaders en wet- en regelgeving binnen lokale, provinciale en nationale kaders. Door het uitvoeren van een beleidsinventarisatie op huidig kader stellend beleid (zie de Notitie Beleidsinventarisatie Omgevingsvisie Gemeente Den Haag, opgesteld door Rho adviseurs) is een helder vertrekpunt voor de omgevingsvisie gedefinieerd. Voor de omgevingsvisie is het namelijk belangrijk om zicht te hebben op huidig beleid dat een belangrijk fundament vormt voor de lange termijn doelen en ambities. Echter, samenhang aanbrengen in het bestaande beleid betekent ook dat beleid vervangen of aangepast wordt als er sprake is van onnodige stapeling van uitgangspunten of het ontstaan van tegenstrijdige uitgangspunten en beleidsambities.

De wijze waarop de relevante kaders en ambities uit de genoemde notitie in het OER gebruikt worden, volgt in het OER. De leefomgevingsambities die voortkomen uit het beleid zijn reeds opgenomen in de opbouw van het beoordelingskader in hoofdstuk 6.

5.4 Alternatieven voor de omgevingsvisie

De gemeente Den Haag heeft zes lange termijnambities geformuleerd, maar er is geen allesomvattend vast toekomstbeeld voor de vertaling van deze ambities in 2050 omdat er meerdere perspectieven nodig zijn om de trends, ontwikkelingen en ambities in te kleuren. De Agenda Ruimte voor de Stad toont bijvoorbeeld één visie op de groei van Den Haag. Kortom, de gemeente gaat meerdere perspectieven gebruiken om de ontwikkelingsmogelijkheden (en beheeropgaven) van Den Haag te verkennen en waarvan de omgevingseffecten het meest bepalend en onderscheidend zijn. Daartoe heeft de gemeente drie verhaallijnen geformuleerd¹.

Wat is een verhaallijn?

De essentie van Koers 2050 zijn de verhaallijnen. Deze verhalen vertellen waar we vandaan komen en waar we naar toe gaan. Een goed verhaal verwoordt de visie en verbindt de mensen die deze visie gaan verwezenlijken. Ze vormen de 'doorvertelfactor' en maken helder waarom deze visie belangrijk is voor de stad.

De verhaallijnen 'Mens in de Stad', 'Stad in Transitie' en 'Stad in de Regio' zijn complementaire, ideaaltypische toekomstverhalen voor Den Haag in 2050. Ze laten verschillen zien in ruimtelijk schaalniveau, dilemma's en kansen, sturing vanuit de overheid en samenwerking tussen de betrokken partijen, ruimtelijke en sociale oplossingsrichtingen. Deze drie verhaallijnen zijn vervolgens gebruikt bij het schetsen van een aantal alternatieven.

Wat is een oplossingsrichting

Een oplossingsrichting is een formulering die helpt de gewenste ontwikkeling van Den Haag te concretiseren. We weten daarbij nog niet wat de concrete oplossing is of hebben nog niet gekozen maar hebben wel een denkrichting: weten in welke richting we het zoeken. Het bepalen van de oplossingsrichting helpt ook om te bepalen wat nog moet worden onderzocht om de echte oplossing te vinden.

Keuzes vanuit verhaallijnen

De keuzes in de omgevingsvisie worden onderbouwd vanuit het OER door het formuleren en onderzoeken van de alternatieven die de ontwikkelmogelijkheden van Den Haag verkennen en waarvan de omgevingseffecten het meest bepalend en onderscheidend zijn. De alternatieven zijn daarom gebaseerd op de verschillende manieren hoe Den Haag kan inspelen op trends, ontwikkelingen en opgaven die op de stad en de regio afkomen. Zoals klimaatverandering, energietransitie en de trek naar de stad. Per verhaallijn is bepaald welke ambities (accenten) prioriteit hebben, welke keuzes (dilemma's) spelen en wat de specifieke strategische (kern-) beslissingen ten aanzien van die dilemma's zijn (zie bijlage iii.2).

Van verhaallijn naar alternatief

Zoals aangegeven, zijn de drie verhaallijnen de basis geweest voor een drietal alternatieven. In de drie alternatieven 'Lokale Stad', 'Transitiestad' en 'Regiostad' worden de extremen voor de ontwikkeling van Den Haag opgezocht en uitvergroot, zodat de relevante hoeken van het speelveld voor de effecten op de fysieke en de sociale leefomgeving in beeld gebracht worden. Die effecten worden onderzocht in het OER, waarna een optimalisatie plaatsvindt en een voorkeursalternatief wordt geformuleerd. Dit voorkeursalternatief vormt uiteindelijk de visie voor Den Haag in 2050.

¹ In het Koersdocument Omgevingsvisie Den Haag worden de verhaallijnen gepresenteerd.

Wat is een alternatief?

Voor Den Haag worden alternatieven gebruikt om duidelijke keuzes voor de toekomst te maken. Een alternatief is daarbij een andere mogelijkheid of oplossing voor de ontwikkeling van Den Haag en wordt gebruikt in een soort testomgeving om te onderzoeken wat de ontwikkeling in een bepaalde richting voor Den Haag kan betekenen en wat de impact is. Dat helpt om keuzes te maken voor de omgevingsvisie.

De drie alternatieven voor de omgevingsvisie Den Haag zijn als volgt samen te vatten.

- 1 Lokale stad:** Den Haag groeit tot maximaal 50.000 nieuwe woningen tot 2040 (een deel hiervan is al gerealiseerd). De focus ligt op de bestaande stad en er bestaat een sterke koppeling tussen het fysieke en het sociale domein. De groei / ontwikkelopgave wordt binnen de huidige gemeentegrenzen vormgegeven. De referentienorm is 'gemengd stedelijk': een dorps karakter door vraaggericht woningen bouwen in de wijken en voorzieningen op wijkniveau aan brengen. Den Haag krijgt vele groene pocketparkjes die als eilandjes in de wijken liggen. De werkgelegenheid groeit mee met de woningbouw in de wijken en is gericht op maakindustrie. Bestaande arbeidsplaatsen en werkmilieus blijven behouden, en mogelijkheden van werken aan huis worden vergroot. Verdichten en beter benutten van bestaande bedrijventerreinen zorgt dat uitbreiding van bedrijventerreinen nauwelijks aan de orde is. Automobilititeit groeit nog wat, vooral in de wijken, maar er is geen doorgaand autoverkeer door de wijken. Parkeren vindt plaats op eigen terrein of binnen gecentraliseerde voorzieningen. De bewoners hebben veelal eigen elektrische auto's en laadpalen en maken weinig gebruik van deelauto's. In het openbaar vervoer is sprake van een sterke hiërarchie (differentiatie in type OV) van lokaal (fijnmazig) naar en stadsniveau (snel). Met de fiets is alles in de stad binnen 15 minuten bereikbaar over het binnenstedelijk fietsroutenetwerk. Verder is er weinig keuze in vervoersopties: Weinig deelmobilititeit en veel privébezit auto, fiets en bakfietsen. Het voetverkeer heeft een centrale rol als onderdeel van wijklevens en is mogelijk door een fijnmazig voetgangersnetwerk en goede oversteekbaarheid van barrières. De energietransitie is kleinschalig van aard en voornamelijk op individuele basis of met kleinschalige collectieve warmtesystemen. De focus ligt op haalbaarheid, betaalbaarheid, keuzevrijheid en verbetering van comfort voor de bewoners.
- 2 Transitiestad:** Den Haag groeit met 50.000 tot 80.000 nieuwe woningen tot 2050 met aandacht voor de brede transitie: warmte, elektriciteit en mobiliteit. Daarnaast wordt ingezet op klimaatadaptatie en het vergroten van biodiversiteit. De groei- en ontwikkelopgave is gericht op selectieve gebieden binnen de gemeentegrenzen. De referentienorm is 'centrum stedelijk' met grootschalig groen in delen van de stad en bijzondere aandacht voor milieueducatie. Daarnaast ontwikkeld grootschalige gecentraliseerde sport, cultuur en andere voorzieningen en is er sprake van goede bereikbaarheid van voorzieningen met fiets en OV. De (verduurzaamde) voorzieningen zijn geschikt voor meervoudig gebruik, zodat ruimte wordt bespaard. Door verdichten, herstructureren en verduurzamen ontstaat ruimte creëren voor innovatieve bedrijven en woonwerkmilieus met focus op economische toplocaties op en rondom knooppunten van HOV. Automobilititeit wordt beperkt tot enkele hoofdroutes in de stad, via mobiliteitshubs op centrale locaties buurt, wijk, stad en regioniveau. Veel gebruik van deelauto's en inzet op lastmile-oplossingen voor stedelijk en regionaal verkeer, maar buurtverkeer gebeurt lopend, fietsend en met Light Electronic Vehicles. De doorgaande fietsstructuur (sterfietsroutes fietsroutes) faciliteert deelfietsen. Het daily urban system en 15-minutenstad worden gekoppeld aan mobiliteitshubs die veel vervoersopties bieden waardoor weinig eigen bezit van voertuigen bestaat. Er bestaat matige aandacht voor piekmomenten, want het systeem is flexibel en mensen hebben meerdere vervoerskeuzes. Vooral in grote autoluwe gebieden liggen goede voetgangersverbindingen naar OV-haltes. In de energietransitie wordt uitgegaan van stadsbrede warmtenetten/warmtesystemen. Daartoe wordt ruimte gemaakt voor bronpunten in de stad zoals geothermie en hubs voor elektra/warmte/opslag (mogelijk conversie).
- 3 Regiostad:** heeft aandacht voor regionale spreiding en gaat uit van een meerkernige ontwikkeling naar 80.000+ woningen. Belangrijk is hier de keuze om bepaalde voorzieningen, bedrijven of woonmilieus niet meer te faciliteren. De groei- en ontwikkelopgave wordt vormgegeven door verdichting in Den Haag en afgestemde regionale programmering. De referentienorm is 'centrum/hoogstedelijk'. Onderwijs wordt gegeven op regionaal schaalniveau, wat bijzondere specialisaties mogelijk maakt. Grootschalige groenvoorzieningen in de regio en langs de kust bestaan uit de duinen en stadsparken. Er ontstaat een

balans in sport-, cultuur- en andere voorzieningen vanuit regionaal perspectief bezien. Qua werkgelegenheid ligt de focus op de diensteeconomie en het vergroten van een aantal toplocaties voor kantoren. Daarnaast wordt geïnvesteerd in regionaal werkterreinen (t.b.v. logistiek en bouw) en in het intensiveren en/of optoppen van bestaande bedrijventerreinen. Autowegen en trams bewegen op meerdere lagen boven elkaar door de stad en bezoekers parkeren aan randen van de stad, waar overgestapt wordt op OV. Eigenlijk is de automobilititeit (combinatie privé en deelmobilititeit) alleen gericht op bestemmingen buiten de Metropoolregio en randstad. OV bestaat uit Randstadrail en lightrailcorridors met een hoge snelheid over de Oude Lijn, Koningscorridor en Zuidwestland corridor, maar ook door hoge sprinterfrequentie op sprinterstations. De doorgaande fietsstructuur wordt gekoppeld aan de grote mobiliteitshubs door onder andere grote fietsstallingen bij stations en tramhaltes. Ketenmobilititeit, ook met deelfietsen, wordt zo vanzelfsprekend. In de stad bewegen veel bezorgdiensten voor niet-autobezitters, vanwege gecentraliseerde voorzieningen. Het mobiliteitssysteem heeft veel aandacht voor piekmomenten (zomerdagen, evenementen). Ten slotte zijn voetgangersverbindingen gericht op grote OV-knooppunten en mobiliteitshubs. Voor de energietransitie wordt ingezet op een regionale bronnenstrategie (industriële restwarmte, geothermie) met extra aandacht voor de robuustheid van het energiesysteem (warmte en elektra).

Van alternatief tot de visie voor Den Haag 2050

Voor verschillende thema's, zoals concrete locaties voor geothermie, uitbreiding van (drink) waterbronnen of concrete mobiliteitsingrepen, geldt dat per alternatief nog uitgewerkt moet worden 'waar op de kaart' die maatregelen uitgevoerd worden. In het omgevingsvisieproces wordt dit grotendeels uitgewerkt via ontwerp onderzoek, dat parallel aan de o.e.r. plaatsvindt, zodat de informatie uit de effectonderzoeken gebruikt kan worden in de visie vorming.

6

EFFECTENONDERZOEK EN BEOORDELINGSKADER

6.1 Het integraal beoordelingskader

De huidige staat en autonome ontwikkeling van de leefomgeving en de effecten van de alternatieven voor de ontwikkeling van Den Haag worden in het omgevingseffectrapport (OER) beoordeeld aan de hand van een beoordelingskader.

Uitgangspunten voor het beoordelingskader

Voor het planMER bij de nationale omgevingsvisie (NOVI) is het zogenaamde 'Rad van de Leefomgeving' ontwikkeld. Dit Rad vormt het vertrekpunt voor het beoordelingskader voor de omgevingseffecten van de omgevingsvisie Den Haag. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de vraag naar landelijke consistentie en herkenbaarheid van de beoordelingsystematiek van effectbeoordelingen. In de systematiek van de NOVI is onderscheid gemaakt naar vier clusters van aspecten van de leefomgeving:

- een goede omgevingskwaliteit;
- een veilige en gezonde leefomgeving;
- een aantrekkelijke woonomgeving; en,
- een vitale, economische omgeving.

Vier perspectieven die aansluiten op de brede benadering van de Omgevingswet

Het Rad van de Leefomgeving volgt de brede en integrale benadering van de Omgevingswet, die ook in de NOVI tot uitdrukking komt. In de kern van het 'Rad van de Leefomgeving' staat de doelstelling van de Omgevingswet centraal. In lijn met deze doelstelling én het doel van het instrument planm.e.r., is duurzame ontwikkeling centraal gesteld in het 'Rad van de Leefomgeving'.

De doelstelling van de Omgevingswet bevat twee invalshoeken: het beschermen van de fysieke leefomgeving en het vervullen van maatschappelijke behoeften. In het Rad is dit uitgewerkt naar vier perspectieven op de fysieke leefomgeving.

Beschermen van de fysieke leefomgeving omvat twee perspectieven: Veilige en gezonde fysieke leefomgeving en Goede omgevingskwaliteit. Het vervullen van maatschappelijke behoeften omvat twee perspectieven die de brede benadering van de Omgevingswet volgen: Woonomgeving en Economische omgeving. In het PlanMER bij de NOVI wordt de indeling van de vier perspectieven gehanteerd als hoofdstructuur voor het beschouwen van effecten (HaskoningDHV Nederland B.V., 2019).

Het beoordelingskader voor de effectbeoordeling van de alternatieven voor de omgevingsvisie Den Haag is afgeleid van het Rad van de Leefomgeving uit de NOVI en is verder geschikt gemaakt voor de specifieke Haagse situatie met het oog op de voorgestelde alternatieven (zie hoofdstuk 5) en ambities uit het Ambitiedocument (zie hoofdstuk 4.3). Het doel van het beoordelingskader is om alle thema's van het Rad van de Leefomgeving in het OER te beoordelen en dezelfde indicatoren te gebruiken om een doorvertaling te maken naar de impact van die effecten op de ambities van Den Haag.

Toelichting beoordelingskader

In het OER worden aspecten en bijbehorende indicatoren uitgewerkt naar parameters. Indicatoren worden gebruikt om effecten te beschrijven en kunnen samen iets zeggen over een overkoepelend aspect. Meetbare en toetsbare parameters zijn de uitwerking van de indicatoren waarmee de kwalitatieve en (semi-) kwantitatieve effectbeoordeling van de (ontwerp-) Omgevingsvisie uitgevoerd wordt. Deze parameters worden zoveel als mogelijk afgeleid van de gebruikte parameters voor de staat van de leefomgeving, zodat deze ook gebruikt kunnen worden voor het nog op te stellen (kwantitatieve) monitoring en evaluatieplan van de Omgevingsvisie. Tabel 6.1 toont het voorgestelde beoordelingskader.

Tabel 6.1 Beoordelingskader OER Omgevingsvisie Den Haag

Cluster	Aspect	Indicator
goede omgevingskwaliteit	bodem en water	bodem- en ondergrond
		grondwater
	oppervlaktewater	
veilige en gezonde fysieke leefomgeving	natuur	biodiversiteit
		beschermde natuurgebieden
		ecologische hotspots
		ecologische verbondenheid
veilige en gezonde fysieke leefomgeving	landschap en openbare ruimte	waardevolle landschappen (groen blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw)
		cultureel erfgoed en archeologie
	milieukwaliteit en gezondheid	milieugezondheidsrisico (MGR)
		geur en trillingen
	veiligheidsrisico's	licht
		externe veiligheid
overstromingen		
aantrekkelijke woonomgeving	klimaat	verkeersveiligheid
		emissie en vastlegging
		broeikasgassen hitte en droogte
		wateroverlast
aantrekkelijke woonomgeving	wonen en woonomgeving	woning (-bouwlocaties)
		betaalbaarheid van woningen
		openbare ruimte
		voorzieningen
		sloop, (her-) bouw en renovatie
		woonomgeving
	recreatie	
	welzijn	groen in de stad
gezondheidsbevordering		
vitale, economische omgeving	natuurlijke hulpbronnen	inclusiviteit
		sociale samenhang
		sociale veiligheid
vitale, economische omgeving	natuurlijke hulpbronnen	drinkwater
		minerale en fossiele hulpbronnen

Cluster	Aspect	Indicator
		circulariteit (grondstoffengebruik)
		duurzaam landgebruik
	economische vitaliteit	werkgelegenheid
		verdienmogelijkheden
		kennis en innovatie
		aantrekkelijk vestigingsklimaat
	ruimtelijk economische structuur	mobiliteit en bereikbaarheid
		energienetwerk en energieneutraliteit
		digitaal netwerk
		vestigingslocaties

6.2 Wijze van beoordelen

In het OER worden de staat en kwaliteit van de leefomgeving en de effecten van de alternatieven beoordeeld. In de beoordeling wordt rekening gehouden met effecten op de leefomgeving en effecten op doelbereik.

Een beoordeling op gemeentelijk niveau kan er toe leiden dat alleen wordt gekeken naar het gemiddelde: 'het gaat gemiddeld beter'. Terwijl er tegelijkertijd op onderdelen achteruitgang is en de verschillen tussen extremen groter worden. Waar mogelijk wordt daarin ook aandacht besteedt aan de verschillen die kunnen optreden tussen wijken of bevolkingsgroepen. Dit zal dan in de samenvatting van de effectbeoordeling weergegeven worden als kans of als risico en zal in de begeleidende tekst uitgewerkt worden.

Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Per criterium wordt de huidige situatie en de autonome ontwikkeling (referentiesituatie) van Den Haag beoordeeld op basis van de beoordelingsschaal in tabel 6.2. De referentiesituatie is de situatie in Den Haag in 2050, als vanaf nu alleen ontwikkelingen die in besluiten vastliggen plaats vinden (zie ook tabel iii.1). Bij de beoordeling wordt bekeken of gemeentelijke ambities gehaald worden en wat knelpunten zijn. Deze uitwerking en beoordeling van de staat van de leefomgeving vormt hiermee een 'nulmeting', ten opzichte waarvan de alternatieven vervolgens beoordeeld worden.

Uitwerking en beoordeling alternatieven

Per criterium worden de alternatieven op basis van dezelfde beoordelingsschaal (tabel 6.2) beoordeeld ten aanzien van hun effecten. Dit kan (en mag) omdat deze schaal te zien is als een absolute beoordelingsschaal die in feite gaat over de mate waarin de gestelde doelen op het gebied van milieu, economie, maatschappij, et cetera gehaald worden in de huidige situatie, de referentiesituatie én in de voorgenomen beleidssituatie (de verschillende alternatieven).

De effecten van de alternatieven op de kwaliteit van de leefomgeving zijn vanwege het abstractieniveau van de omgevingsvisie en de lange termijn waarover ze plaatsvinden onzeker. Daarom wordt in de effectbeoordeling door middel van kansen en risico's per alternatief de bandbreedte van de effecten aangegeven, met behulp van de beoordelingsschaal in tabel 6.3. Zo wordt duidelijk wat de voor- en nadelen van de alternatieven zijn en wat de randvoorwaarden, aandachtspunten en kansen zijn voor de diverse perspectieven voor de nieuwe omgevingsvisie.

Tabel 6.2 Beoordelingsschaal leefomgevingseffecten

Score	Waardering
	de staat is overal goed, er zijn geen knelpunten (ambities worden overal gehaald)
	de staat is overwegend goed, lokaal zijn er wel wat knelpunten (ambities worden grotendeel gehaald)
	de staat is redelijk, verspreid zijn er knelpunten (ambities worden vaak wel, soms niet gehaald)
	de staat is matig, er zijn redelijk wat knelpunten (ambities worden soms gehaald)
	de staat is overal slecht, er zijn overal knelpunten (ambities worden nergens gehaald)

Tabel 6.3 Beoordelingsschaal kansen en risico's

Score	Betekenis groene pijl	Betekenis rode pijl
	kleine kans	 klein risico
	gemiddelde kans	 gemiddeld risico
	grote kans / veel kansen	 groot risico / veel risico's

Voorbeeld van een beoordeling

De effectbeoordeling kan er dan uit zien als de beoordeling van het aspect 'voorbeeld' in tabel 6.4. De staat van 'voorbeeld' is in de huidige situatie in Den Haag redelijk. De gemeentelijke ambities worden vaak wel, maar soms ook niet gehaald. Verspreid zijn er enkele knelpunten.

Onder invloed van vastgesteld beleid (autonome ontwikkelingen) verslechtert 'voorbeeld' tot een matige staat waarin redelijk wat knelpunten zijn. Zonder aanvullende maatregelen zal de referentiesituatie van Den Haag dan dus matig zijn.

Het effect van het alternatief ten opzichte van de referentiesituatie is positief: met de realisatie van het alternatief worden de ambities van Den Haag grotendeels gehaald en wordt de staat van 'voorbeeld' overwegend goed en het doel van de gemeente ten aanzien van 'voorbeeld' wordt (vrijwel) volledig behaald. Vanwege de lange periode hoort bij die beoordeling een bandbreedte waarbij onzekerheden in overweging worden genomen. Bij dit alternatief zijn er ten aanzien van 'voorbeeld' veel kansen waarmee rekening gehouden moet worden, maar ook een klein risico, zoals aangegeven door de pijlen.

In het OER wordt een samenvattend overzicht gepresenteerd van de alternatieven, waarbij alle effecten inclusief kansen en risico's visueel weergegeven worden.

Tabel 6.4 Voorbeeld samenvatting effectbeoordeling

Aspect	Huidige situatie	Referentiesituatie	Alternatief	Kansen	Risico's
'voorbeeld'					

Bijlage(n)

BIJLAGE: REFERENTIE LIJST

- Gemeente Den Haag. (2016a). *Agenda Ruimte voor de Stad*. Gemeente Den Haag , Dienst Stedelijke Ontwikkeling. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag. (2020). *Startnotitie Omgevingsvisie Den Haag*.
- Gemeente Den Haag. (2021). *Ambitiedocument Omgevingsvisie Den Haag 2050*.
- Gemeente Den Haag. (2021). *Structuurvisie CID Den Haag*. Dienst Stedelijke Ontwikkeling.
- Gemeente Den Haag. (2022). *Ontwerp Structuurvisie / Omgevingsprogramma Den Haag Zuidwest 2040*. Opgehaald van denhaag.nl.
- HaskoningDHV Nederland B.V. (2019, juni 06). Milieueffectrapport Nationale Omgevingsvisie. Opgehaald van <https://open.overheid.nl/repository/ronl-df2251c4-3e88-4a43-ae74-dad038d069bf/1/pdf/milieueffectrapport-nationale-omgevingsvisie-planmer.pdf>

BIJLAGE: BEGRIPPEN- EN AFKORTINGENLIJST

Tabel II.1 Begrippen- en afkortingenlijst

Afkorting	Uitleg
alternatief	een oplossing voor het behalen van doelstellingen en ambities: Voor Den Haag worden alternatieven gebruikt om duidelijke keuzes voor de toekomst te maken. Een alternatief is daarbij een andere mogelijkheid of oplossing voor de ontwikkeling van Den Haag en wordt gebruikt in een soort testomgeving om te onderzoeken wat de ontwikkeling in een bepaalde richting voor Den Haag kan betekenen en wat de impact is. Dat helpt om keuzes te maken voor de omgevingsvisie
ambitie	een ambitie is het streven om iets tot stand te brengen en een daaraan gekoppelde actie. Voor Den Haag zijn zes gelijkwaardige ambities geformuleerd over wat er in Den Haag in 2050 moet zijn bereikt
autonome ontwikkeling	ontwikkelingen die - ongeacht het gekozen alternatief - doorgaan vinden. Dit kunnen toekomstige ruimtelijke of infrastructurele ontwikkelingen zijn, waarvoor een (ontwerp) besluit beschikbaar is
doel	een doel in de Omgevingsvisie is het feitelijk gewenste resultaat. Dat wat de gemeente wil bereiken met de visie. Een concrete uitkomst van de uitwerking van de ambities
indicator	een meting of aanwijzing waarmee per onderwerp aangegeven kan worden hoe Den Haag er voor staat. Nu en in de toekomst. Een indicator is bijvoorbeeld de woningbehoefte, het aantal mensen met een auto, de hoeveelheid groen in de openbare ruimte
kernbeslissing	dit is een basiskeuze of een keuze op hoofdlijnen waar nog gesprek over moet plaatsvinden of nader onderzoek naar moet worden gedaan
kwalitatief onderzoek	onderzoek naar opvattingen, meningen, gedragingen en gevoelens van personen over een duidelijk omschreven onderwerp. Men hanteert daarbij kwalitatieve methoden, zoals interview, (participerende) observatie, gespreksgroep en Delphi-methode
kwaliteit	een kwaliteit is een eigenschap of kenmerk dat de gemeente Den Haag bijzonder waardeert en wil behouden. Dit speelt een belangrijke rol bij het bepalen waar en hoe Den Haag de komende jaren kan veranderen. De kwaliteiten van de openbare ruimte en gebouwen zijn vaak over langere tijd tot stand gekomen (vaak spelen historie en eigenheid hierin een rol) waardoor het extra belangrijk is om hier zorgvuldig mee om te gaan. Het kan bijvoorbeeld gaan om een monument, een bijzonder plein, park of een plek waar veel inwoners van Den Haag de stad mee associëren
kwantitatief onderzoek	onderzoek waarbij de parameters in getallen worden uitgedrukt. Dit type onderzoek is vooral gericht op het toetsen van hypothesen
kwestie	een kwestie is een onderwerp of thema dat nadere uitwerking vraagt voor Den Haag. Het kan ook een dilemma zijn waarvoor nog keuzes moeten worden gemaakt. De kwesties voor Den Haag zijn gebaseerd op wat we willen bereiken (de 6 ambities red.)
m.e.r.	milieueffectrapportage (proces) - het in beeld brengen van de milieugevolgen van een besluit voordat het besluit wordt genomen. De onderzoeksresultaten worden gepubliceerd in het milieueffectrapport (MER)
meekoppelkans	door een maatregel of actie kun je meerdere doelen bereiken. Dit is een meekoppelkans. Bijvoorbeeld: door meer bomen in de straat verbetert de biodiversiteit, maar dit zorgt ook voor verkoeling en een gezondere leefomgeving (absorptie van geluid en fijnstof)
MER	milieueffectrapport (het rapport): een beschrijving en beoordeling van milieueffecten die ingaan op reële alternatieven voor de beoogde ontwikkelingen die vanuit het oogpunt van milieu onderscheidend zijn

Afkorting	Uitleg
NRD	notitie Reikwijdte en Detailniveau - geeft aan welke alternatieven de gemeente onderzoekt en welke criteria en methodes de onderzoekers gebruiken om effecten in beeld te brengen
o.e.r.	omgeving effectrapportage (proces) - het in beeld brengen van de omgevingsgevolgen van een besluit voordat het besluit wordt genomen. De onderzoeksresultaten worden gepubliceerd in het omgevingseffectrapport (OER)
OER	omgevingseffectrapport (het product) - een beschrijving en beoordeling van omgevingseffecten die ingaan op reële alternatieven voor de beoogde ontwikkelingen die vanuit het oogpunt van milieu onderscheidend zijn
omgevingsplan	in de omgevingsvisie zegt de gemeente hoe zij het leefgebied wil ontwikkelen en beschermen. Die keuzes werkt zij uit in haar omgevingsplan. Het omgevingsplan bevat zo de regels voor de fysieke leefomgeving. Per gemeente is er 1 omgevingsplan. De gemeente kan voor ieder gebied zeggen welke activiteiten zij wel of niet toestaat, bijvoorbeeld wonen, recreatie of bedrijvigheid. In haar omgevingsplan hoeft de gemeente niet specifiek te bepalen wat er in welk gebied komt. Ze kan voor een ontwikkelingsgebied kiezen voor een algemenere beschrijving met randvoorwaarden. Ook geeft de gemeente aan welke regels zij aan de activiteiten stelt
Omgevingsvisie	rijk, provincies en gemeenten stellen ieder een omgevingsvisie op een strategische visie voor de lange termijn voor de gehele fysieke leefomgeving. De omgevingsvisie heeft betrekking op alle terreinen van de leefomgeving. Een omgevingsvisie gaat in op de samenhang tussen ruimte, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed
omgevingsprogramma	het omgevingsprogramma bevat de uitwerking van de maatregelen uit de omgevingsvisie voor de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming of het behoud van de fysieke leefomgeving. De gemeente kan een of meer omgevingsprogramma's vaststellen, meestal specifiek voor een thema of voor een gebied. Het omgevingsprogramma vertaalt dus ambities naar concrete maatregelen
oplossingsrichting	een oplossingsrichting is een formulering die helpt de gewenste ontwikkeling van Den Haag te concretiseren. We weten daarbij nog niet wat de concrete oplossing is of hebben nog niet gekozen maar hebben wel een denkrichting: weten in welke richting we het zoeken. Het bepalen van de oplossingsrichting helpt ook om te bepalen wat nog moet worden onderzocht om de echte oplossing te vinden
structuurvisie	in een structuurvisie op grond van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) wordt de visie op het ruimtelijk beleid door de gemeente voor (delen van) het grondgebied of voor bepaalde aspecten beschreven. Hierin staat bijvoorbeeld waar gebouwd mag worden, waar de natuur behouden blijft of waar de economische structuur versterkt moet worden
toekomstbeeld	een mogelijke toekomstige situatie. Een verbeelding van hoe een straat een plek of locatie er na de uitvoering van de omgevingsvisie uit kan zien
verhaallijn	de essentie van Koers 2050 zijn de verhaallijnen. Deze verhalen vertellen waar we vandaag komen en waar we naar toe gaan. Een goed verhaal verwoordt de visie en verbindt de mensen die deze visie gaan verwezenlijken. Ze vormen de 'doorvertelfactor' en maken helder waarom deze visie belangrijk is voor de stad

BIJLAGE: FORMULERING VAN ALTERNATIEVEN VOOR DE OMGEVINGSVISIE

III.1 Verhaallijnen om tot alternatieven te komen

De verhaallijnen 'Mens in de Stad', 'Stad in Transitie' en 'Stad in de Regio' zijn complementaire, ideaaltypische toekomstverhalen voor Den Haag in 2050. Ze zijn zo opgeschreven dat ze verschillen laten zien in ruimtelijk schaalniveau, dilemma's en kansen, samenwerkingsvormen tussen de betrokken partijen, ruimtelijke en sociale oplossingsrichtingen. Deze verhaallijnen vormen een goede basis voor het formuleren van alternatieven in het OER, maar daarvoor is het wel belangrijk om ze 'vergelijkbaar' te maken. Daarom zijn eerst - op basis van stadsbrede kwesties - kernbeslissingen geformuleerd die helpen om richting (koers) te bepalen binnen deze kwesties. Vervolgens helpen de alternatieven om onderscheid te maken in de verdere uitwerking van de kernbeslissingen door accenten in prioriteiten, doelen en ambitieniveau.

Wat is een kwestie?

Een kwestie is een onderwerp of thema dat nadere uitwerking vraagt voor Den Haag. Het kan ook een dilemma zijn waarvoor nog keuzes moeten worden gemaakt. De kwesties voor Den Haag zijn gebaseerd op wat we willen bereiken (de 6 ambities red.)

Wat is een kernbeslissing?

Dit is een basiskeuze of een keuze op hoofdlijnen waar nog gesprek over moet plaatsvinden of nader onderzoek naar moet worden gedaan.

III.2 Verhaallijnen en strategische keuzes

Per verhaallijn is sprake van verschillen in accent, uitwerking en diepte van de zes ambities uit het Ambitiedocument. Dit heeft ook z'n doorwerking in concretere doelen die al zijn geformuleerd of nog niet zijn opgesteld. Per verhaallijn is op hoofdlijnen weergegeven welke ambities prioriteit hebben, welke kwesties het sterkst spelen en welke (mogelijke) strategische kernbeslissingen aan de orde zijn, om zo inzicht krijgen in de haalbaarheid, kansen en bedreigingen van deze ambities en doelen.

Ambities:

- een rechtvaardig en inclusief Den Haag;
- een betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woningvoorraad;
- een klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag;
- een economisch vitaal Den Haag;
- een gezond en veilig Den Haag;
- een duurzaam bereikbaar Den Haag.

Kwesties (generiek/stadsbreed):

- nieuwe woningen, maar ook voldoende maatschappelijke, openbare en groenvoorzieningen?;
- voor wie bouwen we?;
- hoe past Den Haag zich aan op klimaatverandering?;

- hoe kan de energietransitie in Den Haag in goede banen worden geleid?;
- welke ruimtelijke effecten heeft de digitalisering van de stad?;
- hoe realiseren we in 2050 een bereikbare en veilige stad met een nieuwe balans in vervoersmodaliteiten?;
- complementaire centra in Den Haag?;
- hoe realiseren we in Den Haag voldoende ruimte voor circulaire economie?;
- hoe vinden we een balans tussen toerisme en leefbaarheid?;
- hoeveel ruimte is er nodig in Den Haag en/of regio voor kantoren en bedrijventerreinen?;
- hoe kan de stad gezonder worden gemaakt?;
- hoe behouden, versterken en transformeren we cultuurhistorisch erfgoed en de ruimtelijke kwaliteit van Den Haag?

III.3 Van verhaallijn naar alternatief

De keuzes voor de omgevingsvisie worden onderbouwd door het formuleren van reële alternatieven die de ontwikkelmogelijkheden van Den Haag verkennen richting 2050, en waarvan de omgevingseffecten het meest bepalend en onderscheidend zijn. 'Mens in de Stad', 'Stad in Transitie' en 'Stad in de Regio' zijn hiervoor de basis. Deze uitgewerkte alternatieven onderbouwen we vervolgens met bijbehorende realistische 'maatregelenpakketten'. Omdat de verhaallijnen de stad en de opgaven vanuit verschillende perspectieven bekijken, worden elementen uit verhaallijnen gecombineerd tot drie onderscheidende alternatieven, met de Agenda Ruimte voor de Stad als vertrekpunt.

tabel iii.1 bevat de uitwerking van een gedachteoefening om de resultaten van de participatie en Staat van de Leefomgeving en beschrijving van opgaven door te werken tot verschillende alternatieven.

Tabel III.1 Uitwerking alternatieven per accent

Variabele / accent	Referentiesituatie	Lokale stad	Transitiestad	Regiostad
	Agenda Ruimte voor de Stad & vastgesteld beleid periode 2016 - 2022	<ul style="list-style-type: none"> - sterke koppeling tussen fysiek en sociaal domein - focus ligt op de bestaande stad; - groei / ontwikkelopgave gericht binnen de huidige gemeentegrenzen. 	<ul style="list-style-type: none"> - aandacht voor de brede transitie: warmte, elektriciteit, mobiliteit; - inzetten op klimaatadaptatie en vergroten van biodiversiteit; - groei / ontwikkelopgave gericht op selectieve gebieden binnen de gemeentegrenzen. 	<ul style="list-style-type: none"> - aandacht voor regionale spreiding (meerkernige ontwikkeling); - keuze om bepaalde voorzieningen, bedrijven of woonmilieus niet meer te faciliteren.
1. Woningbouwopgave (geprognoseerde bandbreedte van de vraag naar woningen)	50.000 woningen tot 2040 periode 2016 - 2025: 25.000 woningen periode 2025-2040: 25.000 woningen	50.000 woningen tot 2050	50.000 - 80.000 woningen tot 2050 selectieve verdichting	80.000+ woningen tot 2050 verdichting in Den Haag en afgestemde regionale programmering
2. Voorzieningen (sport-, groen- en maatschappelijke voorzieningen)	Agenda Groen; landschappelijke en vergroeningsopgaven en stedelijke groene hoofdstructuur: Den Haag wordt gekenmerkt door een grote culturele en ruimtelijke diversiteit. Die diversiteit is cruciaal voor een attractieve stad. De gemeente zet in op diversiteit in voorzieningen, woningtypes en bedrijfsruimten. Ook is er aandacht nodig voor de inrichting en programmering van de buitenruimte.	Referentienorm: gemengd stedelijk <ul style="list-style-type: none"> - Fijnmazig netwerk van kleinschalige voorzieningen dichtbij de inwoner; - Prioriteit aan buurthuizen en wijkcentra; - Buurt- en wijkparken en moestuinen; - Kleinschalige sportvoorzieningen; - Systeem van buurt, wijk en stadsgroen. 'Buurtparkjes'. 	Referentienorm: centrum stedelijk <ul style="list-style-type: none"> - Accent op biodiversiteit. Grootschalige groen in delen van de stad. Bijzondere aandacht voor milieueducatie; - Grootschalige gecentraliseerde sport, cultuur en andere voorzieningen; - Goede bereikbaarheid van voorzieningen met fiets en OV; - Meervoudig gebruik van voorzieningen, zodat ruimte wordt bespaard; - Verduurzaming van voorzieningen; - Stevig vergroenen (ook groene verbindingen). Grootschalig groen in delen van de stad. 	Referentienorm: centrum / hoogstedelijk <ul style="list-style-type: none"> - Onderwijs op schaalniveau regio maakt bijzondere specialisaties mogelijk; - Duinen en stadsparken; - Grootschalige groenvoorzieningen in de regio en langs de kust; - Balans in Sport-, cultuur- en andere voorzieningen vanuit regionaal perspectief bezien; - Grote stadsparken. Grootschalig groen in delen van de regio. Groen in gevels en op daken.
3. Werkgelegenheid	Uitgangspunten uit de Economische Visie Den Haag+ 2030. Benodigde planologische ruimte: <ul style="list-style-type: none"> - 200.000 m2 tot 2030 in werkmilieus - 200.000 m2 kantoren in de periode 2025-2030 	<ul style="list-style-type: none"> - Bestaande arbeidsplaatsen en werkmilieus behouden; - Vergroting van mogelijkheden werken aan huis; - Verdichten en beter benutten van de bestaande bedrijventerreinen; 	<ul style="list-style-type: none"> - Verdichten, herstructureren, verduurzamen; - Significante ruimte creëren voor innovatieve bedrijven; - Woonwerkmilieus; 	<ul style="list-style-type: none"> - Focus op diensteneconomie; - Vergroten aantal toplocaties voor kantoren; - Investeren in regionale werkterreinen (t.b.v. logistiek en bouw); - Bestaande bedrijventerreinen intensiveren en/of otoppen.

Variabele / accent	Referentiesituatie	Lokale stad	Transitiestad	Regiostad
	Agenda Ruimte voor de Stad & vastgesteld beleid periode 2016 - 2022	- sterke koppeling tussen fysiek en sociaal domein - focus ligt op de bestaande stad; - groei / ontwikkelopgave gericht binnen de huidige gemeentegrenzen.	- aandacht voor de brede transitie: warmte, elektriciteit, mobiliteit; - inzetten op klimaatadaptatie en vergroten van biodiversiteit; - groei / ontwikkelopgave gericht op selectieve gebieden binnen de gemeentegrenzen.	- aandacht voor regionale spreiding (meerkernige ontwikkeling); - keuze om bepaalde voorzieningen, bedrijven of woonmilieus niet meer te faciliteren.
	Naast de Internationale Zone vormt het CID een nieuw economisch focusgebied in de stad. Ook buiten het centrum, het CID en de Kustzone kunnen de ruimtelijke randvoorwaarden voor economie en werkgelegenheid verbeterd worden. De ARvdS zet daarom in op een schielsprong in het regionale OV en speciale aandacht voor de positie van het zuidwestelijke deel van Den Haag.	- Uitbreiding van bedrijventerreinen nauwelijks aan de orde.	- Focus op economische toplocaties op en rondom knooppunten van HOV.	
4. Mobiliteit (Auto)	Uitgangspunten uit de Strategie Mobiliteitstransitie: Deze is gericht op de toekomst van het totale mobiliteitssysteem in Den Haag. Daarmee bedoelen we meer dan alleen de infrastructuur en voorzieningen voor wegen, hubs, fietspaden, parkeerplekken en het openbaar vervoer. Het systeem omvat ook de reizigers die er gebruik van maken, inclusief hun voorkeuren en keuzes voor vervoerswijzen, prijzen en bestemmingen.	Automobiliteit groeit nog wat, vooral in de wijken. Parkeren vindt plaats op eigen terrein of binnen gecentraliseerde voorzieningen. Geen doorgaand autoverkeer in de wijken (dorpsgevoel). Veel elektrische auto's en laadpalen, weinig deelauto's.	Automobiliteit wordt beperkt tot enkele hoofdroutes in de stad. Automobiliteit via mobiliteitshubs op centrale locaties buurt, wijk, stad en regioniveau. Veel gebruik deelauto's.	Autowegen en trams op meerdere lagen boven elkaar (dubbel maaiveld). Overkluising Utrechtsebaan. Parkeren door bezoekers gebeurt aan randen van de stad, waar overgestapt wordt op OV. Automobiliteit voor bestemmingen buiten Metropoolregio en randstad. Combinatie privé + deelauto.
(Openbaarvervoer)		Sterke hiërarchie (differentiatie in type OV), lokaal (fijnmazig), en stadsniveau (snel). Sterke hiërarchie, lokaal en stadsniveau voor daily urban system.	Deelmobiliteit, inzetten lastmile-oplossingen, gericht op stad en regionaal verkeer. Buurtverkeer lopend, fietsend en Light Elektronic Vehicles.	HOV, knooppunten, benadrukken meerkernigheid. Vooral Randstadrail en Lightrail corridors met hoge snelheid (Oude Lijn, Koningscorridor, Zuidwestland corridor). Hoge sprinterfrequentie op sprinterstations.
(Fiets)		15-minutenstad, daily urban system. Focus op binnenstedelijk fietsroutenetwerk (hoofdroutes). MaaS (Mobility as a service): weinig keuze in vervoersopties, weinig deelmobiliteit, veel privébezit auto,	Doorgaande fietsstructuur (sterfietsroutes fietsroutes), deelfietsen + daily urban system en 15-minutenstad, koppelen aan mobiliteitshubs. MaaS (Mobility as a	Koppelen aan grote mobiliteitshubs. Doorgaande fietsstructuur (metropolitane fietsroutes) + daily urban system en 15-minutenstad Grote fietsenstallingen bij stations en Tramhaltes. MaaS (Mobility as a service):

Variabele / accent	Referentiesituatie Agenda Ruimte voor de Stad & vastgesteld beleid periode 2016 - 2022	Lokale stad - sterke koppeling tussen fysiek en sociaal domein - focus ligt op de bestaande stad; - groei / ontwikkelopgave gericht binnen de huidige gemeentegrenzen.	Transitiestad - aandacht voor de brede transitie: warmte, elektriciteit, mobiliteit; - inzetten op klimaatadaptatie en vergroten van biodiversiteit; - groei / ontwikkelopgave gericht op selectieve gebieden binnen de gemeentegrenzen.	Regiostad - aandacht voor regionale spreiding (meerkernige ontwikkeling); - keuze om bepaalde voorzieningen, bedrijven of woonmilieus niet meer te faciliteren.
(Voetganger)	Stedelijk Energieplan Den Haag en Transitievisie Warmte	fiets en bakfietsen. Geen aandacht voor piekmomenten.	service): Veel keuzes in vervoersopties, dikke en dunne lijnen en deelmobiliteit. Veel gebruik van mobiliteit volgens 'mobility as a service' weinig eigen bezit voertuigen. Deelauto's, scooters en steps. Matige aandacht voor piekmomenten, systeem is flexibel en mensen hebben meerdere vervoerskeuzes.	Duidelijke regionale verbindingen (dikke lijnen). Ketenmobiliteit (fiets+ov) vanzelfsprekend, ook met deelfietsen. Veel bezorgdiensten voor niet-autobezitter vanwege gecentraliseerde voorzieningen. Veel aandacht voor piekmomenten (zomerdagen, evenementen)
5. Energietransitie		Centrale rol voor voetverkeer als onderdeel van wijklevens, fijnmazig voetgangersnetwerk, goede oversteekbaarheid barrières.	Grote autoluwe gebieden, goede voetgangersverbindingen naar OV- haltes.	Voetgangersverbindingen gericht op grote OV-knooppunten en mobiliteitshubs.
		- Transitie kleinschalig van aard; - All-electric op voornamelijk individuele basis; - Kleinschalige collectieve warmtesystemen; - Focus op haalbaarheid, betaalbaarheid, keuzevrijheid, inclusiviteit, overlast, verbetering van comfort etc. voor de bewoners.	- T.a.v. systeemkeuzes wordt uitgegaan van warmtenetten / warmtesysteem stadsbreed; - Ruimte voor bronpunten in de stad zoals geothermie; - Hubs voor elektra / warmte / opslag (mogelijk conversie).	- Inzetten op een regionale bronnenstrategie (industriële restwarmte, geothermie); - Extra aandacht voor de robuustheid van het energiesysteem (warmte en elektra).

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag

Samenwerkingspartner
Witteveen+Bos Raadgevende
ingenieurs B.V.

Fotografie
Aerophoto-Schiphol
Marco van Middelkoop

September 2022

